

การศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์วินยสังคหฎฐกถา An Analitical Study of the Vinayasamgahatthakatha

เสฐียร ทังทองมะดัน
Sathien Thangthongmadan
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
E-mail: sathienthong@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความเป็นมาและสาระสำคัญของคัมภีร์วินยสังคหฎฐกถา 2) ศึกษาการนำเสนอเนื้อหาคัมภีร์วินยสังคหฎฐกถา และ 3) ศึกษาความสำคัญและคุณค่าของคัมภีร์วินยสังคหฎฐกถาที่มีต่อพระวินยปิฎก เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร

ผลการวิจัยพบว่า

คัมภีร์วินยสังคหฎฐกถา เป็นผลงานของพระสารีบุตรเถระชาวลังกา แต่งขึ้นโดยการอาราธนาของพระเจ้าปรักกมพาทูที่ 1 แต่งขึ้นประมาณ พ.ศ. 1600 เป็นคัมภีร์อรรถกถาพระวินยปิฎก โดยเป็นอรรถกถาประเภทสังเขป ที่มีการอธิบายบทพระบาลีโดยย่อ หยบายประเด็นที่สำคัญจากคัมภีร์พระวินยปิฎกและอรรถกถาพระวินยปิฎกเป็นส่วนใหญ่ จากพระสูตรต้นตอปิฎกบ้าง มาอธิบาย ท่านได้อธิบายแนวนั้นจนจบเรื่องที่ท่านตั้งไว้ทั้ง 34 เรื่อง โดยอธิบายตามแนวพระบาลีและอรรถกถา

การนำเสนอเนื้อหาในคัมภีร์วินยสังคหฎฐกถา มีลักษณะที่สำคัญคือ 1) การนำเสนอเนื้อหาด้วยการยกคำสำคัญของเรื่องมาเป็นบทตั้งแล้วอธิบายวินิจฉัย 2) การอธิบายคำศัพท์เฉพาะในทางพระวินย 3) การอ้างคัมภีร์อื่น ๆ มาสนับสนุน 4) การตั้งมาติกาเป็นคำถามแล้วอธิบาย และ 5) การอ้างพระวินยปิฎกเพื่อนำไปสู่การอธิบาย การนำเสนอเนื้อหาเช่นนี้ เป็นเพราะด้วยรูปแบบของคัมภีร์นี้ที่เป็นอรรถกถาพระวินยปิฎกประเภทสังเขปอรรถกถา ไม่ได้อธิบายความตามลำดับบทหรือลำดับปาฐะ การนำเสนอเนื้อหาให้ความสำคัญกับประเด็นที่น่าสนใจต่าง ๆ แล้วมีการอ้างหลักฐานประกอบทั้งจากคัมภีร์พระไตรปิฎก พระวินยปิฎก และอรรถกถาพระวินยปิฎก ลักษณะการนำเสนอเนื้อหาเช่นนี้ กล่าวได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของคัมภีร์อรรถกถาประเภทสังเขปอรรถกถานี้ที่พบได้ทั่ว ๆ ไป

คุณค่าและความสำคัญของคัมภีร์วินยสังคหฎฐกถาที่มีต่อพระวินยปิฎก ประกอบด้วย 1) ด้านการอธิบายความตามแนวพระวินยปิฎกและอรรถกถา 2) คุณค่าและความสำคัญในการศึกษาค้นคว้าพระวินย 3) คุณค่าและความสำคัญในการรักษาพระวินยและปฏิบัติให้ถูกต้อง 4) คุณค่าและความสำคัญวิธีดำเนินการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์

คำสำคัญ: การศึกษาวิเคราะห์, คัมภีร์วินยสังคหฎฐกถา

ได้รับบทความ: 15 สิงหาคม 2566; แก้ไขบทความ: 12 กันยายน 2566; ตอรับตีพิมพ์: 14 กันยายน 2566
Received: August 15, 2023; Revised: September 12, 2023; Accepted: September 14, 2023

Abstract

The purpose of this research were: 1) to study the history and essence of the Vinyasamkhatthakatha 2) to study of presentation of contents in the Vinayasamkhatthakatha and 3) to study the significant and the value of Vinyasamkhatthakatha to Vinayapitaka. This thesis is a documentary research.

The research result found that:

From the study, It is found that Vinyasamkhatthakatha is the work of Phra Sariputra Thera of Lanka. It is composed by the invitation of the Lord Prakkamabahu I, It is composed around the year 1600 as a commentary on the Vinaya Pitaka. It is a brief commentary. It is a brief description of the scriptures by to picks up important points from the Vinaya Pitaka and commentary and some from the Suttanta Pitaka to explain by this line until the end of all 34 stories he set, by explaining according to Pali and commentary.

The presentation of contents in the Vinayasamkhatthakatha consists of the important characteristics are 1) presenting the content by using the main words of the story as a chapter and then explaining the judgments 2) explaining specific terminology in the discipline 3) citing other scriptures as support 4) setting the rules as question and explain, and 5) referring to the Vinayapitaka to lead to explanation. This presenting content is because the form of this scripture. That is, this is a brief commentary on the Vinayapitaka. It does not explain the story in order of chapter or speech order. The presentation of the content gives importance to various interesting issues and has referenced evidence from the Tipitaka, the Vinayapitaka, and the commentary on the Vinayapitaka. From this content, it is presented that it can be said that it is unique to this type of succinct commentary scripture that can be found generally.

The value and importance of the Vinayasankhatthakatha to the Vinaya Piṭaka consisted of 1) the aspect of explanation according to the Vinaya Pitaka and Commentary 2) the value and importance of the study and research of the Vinaya 3) the value and importance in maintaining the discipline and acting correctly and 4) the value and importance of the way of life of monks.

Keywords: An Analiticak Study, Vinayasamgahatthakatha

1. บทนำ

คำว่า “อรรถกถา” ภาษาบาลีใช้คำว่า “อฏฐกถา” มีความหมายว่า วาจาเป็นเครื่องอันเขากล่าวซึ่งเนื้อความ, วาจาเป็นเครื่องกล่าวเนื้อความ บางครั้งเขียนเป็น อตถกถา อธิบายเนื้อความ คำแก้อรรถบาลี คำอธิบายบาลีพุทธพจน์ที่ยากให้ง่ายขึ้น (ป. หลงสมบุญ, 2519: 15, 21) อฏฐกถา เป็นศัพท์ที่ประกอบขึ้นมาจากคำว่า อตถ กับ กถา คำว่า อตถ แปลว่า เนื้อความ ความหมาย ใจความสำคัญ คำนี้มีกเปลี่ยนรูปเป็น อฏฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่ออยู่ในบทสมาส ส่วนคำว่า กถา แปลว่า การอธิบาย การขยายความ ดังนั้น อฏฐกถา จึงแปลว่า การอธิบายเนื้อความ การแปลความหมาย และยังเป็นชื่อของคัมภีร์ประเภทหนึ่งที่ทำหน้าที่อธิบายขยายความบาลีในพระไตรปิฎก ในภาษาไทยมักใช้ทับศัพท์คำสันสกฤตว่า อรรถกถา (พระมหานรงค์ เพชรบุญดี, 2539: 5)

สุภาพรณ ฌ บางช้าง กล่าวความหมายของอฏฐกถาไว้ว่า หมายถึงหนังสือ 2 ประเภทคือ 1) แต่เดิม หมายถึงหนังสือบาลีเรื่องใดก็ตามที่แต่งหลังยุคพระไตรปิฎก ได้แก่คัมภีร์อธิบายความหมายของคำและความในพระไตรปิฎก คัมภีร์มีลินทปัญหา คัมภีร์มหาวงศ์ เป็นต้น 2) ต่อมา คำว่า อฏฐกถา หรืออรรถกถาได้มีความหมายแคบลงคือหมายความว่าเฉพาะหนังสือที่อธิบายความหมายของคำและความในพระไตรปิฎกเท่านั้น และได้เรียกชื่อหนังสืออื่น ๆ ที่แต่งหลังยุคพระไตรปิฎกเป็นแบบต่าง ๆ ตามลักษณะหนังสือ เช่น ประเภทปกรณ์พิเศษ ประเภทพงศาวดาร ประเภท สัททวิเสส เป็นต้น (สุภาพรณ ฌ บางช้าง, 2526: 26)

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) กล่าวความหมายของอรรถกถาว่า หมายถึง ปกรณ์ที่อาจารย์ทั้งหลายในภายหลังแต่งแก้อรรถแห่งบาลี คือพระไตรปิฎก หรือคัมภีร์อธิบายความในพระไตรปิฎก ซึ่งมีทั้ง อรรถกถาพระวินัยปิฎก อรรถกถาพระสุตตันตปิฎกและอรรถกถาพระอภิธรรมปิฎก อาจารย์ผู้แต่งอรรถกถาเหล่านั้น เรียกว่า “อรรถกถาจารย์” (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2546: 325) อรรถกถาเป็นคัมภีร์อธิบายความในพระไตรปิฎก มีกำเนิดที่มาจากที่พระพุทธเจ้าทรงอธิบายไว้เองและเหล่าสาวกมีพระอัครสาวกบุตรเถระ เป็นต้น อธิบายไว้ได้รับการนำสืบต่อกันมากับพระไตรปิฎก และนำไปสู่เกาะสิงหล (ประเทศศรีลังกา) โดยพระมหินทเถระ พระโอรสในพระเจ้าอโศกมหาราชแห่งชมพูทวีป (อินเดีย) ภายหลังสังคายนาครั้งที่ 3 แล้วแปลเรียบเรียงเป็นภาษาสิงหลพร้อมทั้งพระไตรปิฎกไว้โดยพระเถระผู้แตกฉานในพระไตรปิฎกชาวสิงหล ต่อมาพระพุทธโฆสาจารย์ ชาวชมพูทวีปได้เดินทางจากชมพูทวีปมาแปลเรียบเรียงอรรถกถาภาษาสิงหลกลับเป็นภาษาบาลีมคธ ฌ เกาะสิงหลแล้วรักษาสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

การอธิบายความของอรรถกถา แบ่งเป็น 2 ประเภทคือ 1) อธิบายพระบาลีตามลำดับแห่งปาฐะ 2) อธิบายพระบาลีโดยย่อ อรรถกถาที่อธิบายพระบาลี ตามลำดับแห่งปาฐะ คืออธิบายพระบาลีที่พระธรรมสังคาคณาจารย์สังคายนาไว้ตามลำดับปาฐะ เช่น อธิบายปาฐะในพระวินัยตามลำดับกัณฑ์ ตามลำดับวรรค ตามลำดับสิกขาบท ตั้งแต่ต้นจนจบ

อันประกอบด้วย ปาราชิก ปาจิตตีย์ มหาวรรค จุลวรรค และปริวาร (ปา. ปา. ม. จ. ป.) อธิบายปาฐะในพระสูตรตามลำดับสูตร ตามลำดับนิกาย ตั้งแต่ต้นจนจบ คือที่ฆนิกาย มัชฌิม นิกาย สังยุตตนิกาย อังคุตตรนิกาย และขุททกนิกาย (ที. ม. ส. อ. ข.) อธิบายปาฐะในพระอภิธรรม ก็อธิบายตามลำดับบทมาติกา ตามลำดับบทนิตเทส คือสังคณี วิภังค์ ธาตุกถา ปุคคลบัญญัติ กถาวัตถุ ยมก และปฏฐาน (ส. วิ. ธา. ปุ. ก. ย. ป.) ตั้งแต่ต้นจนจบ อธิบายอย่างกว้างขวางพิสดาร อรรถกถาที่อธิบายพระบาลีตามลำดับแห่งปาฐะ เช่น คัมภีร์สมันตปาสาทิกา (อธิบายพระวินัย) คัมภีร์สุมังคลวิลาสินี (อธิบายที่ฆนิกาย) คัมภีร์ปัญญาปกรณ์ (อธิบายพระอภิธรรม ธาตุกถา ปุคคลบัญญัติ กถาวัตถุ ยมก และปฏฐาน) อรรถกถาที่อธิบายพระบาลีโดยย่อ นั้น เป็นอรรถกถาคัมภีร์เล่มน้อย อธิบายพระบาลีโดยย่อเฉพาะที่สำคัญ รวบรวมไว้ในคัมภีร์เดียวกัน อธิบายประมวลข้อความที่เป็นเนื้อหาสาระทั้ง 3 ปิฎกบ้าง เฉพาะเรื่องบ้าง ที่อธิบายประมวลทั้ง 3 ปิฎก เช่นคัมภีร์วิสุทธิมรรค ซึ่งย่อส่วนอรรถกถาของปิฎกทั้ง 3 ไว้ในคัมภีร์เดียวกัน โดยอาศัยโบราณอรรถกถา ท่านพระพุทโธสเถระ รวบรวมคำอธิบายข้อวินิจฉัยต่าง ๆ จากโบราณอรรถกถา มารจนาไว้ในวิสุทธิมรรค แม้บทขยาย บทวินิจฉัย หรือสารกหลักฐานต่าง ๆ ล้วนนำมาจากโบราณอรรถกถาทั้งนั้น ท่านมิได้รจนาโดยอัตโนมัติ แต่ท่านรจนาโดยแปลและเรียบเรียงจากโบราณอรรถกถาที่บันทึกไว้ด้วยภาษาสิงหล และท่านผู้รจนาที่ยืนยันว่าคัมภีร์วิสุทธิมรรค เป็นคัมภีร์อรรถกถาอธิบายพระไตรปิฎก (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2540 : 17-18) อรรถกถาที่อธิบายพระบาลีโดยย่อนี้ เรียกว่า สังเขปอรรถกถา แบ่งเป็น 3 สายคือ สังเขปอรรถกถาสายพระวินัยปิฎก เช่น คัมภีร์กัณฑ์ชาตวรรค อรรถกถา วินยสังคห อรรถกถา ขุททสิกขา มูลสิกขา วินยวินิจฉัยและคัมภีร์อุตตรวินิจฉัย

คัมภีร์วินยสังคห อรรถกถา หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ปาฬิมุตตกอรรถกถา คืออรรถกถาที่พ้นจากพระบาลี หรืออรรถกถานอกพระบาลี พระสารีบุตรเถระชาวลังกา เป็นผู้รจนาเมื่อประมาณ พ.ศ. 1600 โดยการอาราธนาของพระเจ้าปรักกมพาทู ที่ 1 เป็นคัมภีร์ที่ประมวลเรื่องสำคัญในพระวินัยมาอธิบาย โดยท่านผู้รจนาได้ตั้งบทมาติกาเป็นคถารวม 34 เรื่อง เช่น เรื่องการนอนพักกลางวัน ที่เรียกชื่อคัมภีร์นี้ว่า ปาฬิมุตตกวินิจฉัย (วินิจฉัยพ้นจากพระบาลี หรือวินิจฉัยนอกพระบาลี) นั้น มิใช่ที่ท่านอธิบายโดยอัตโนมัติ เพียงแต่ท่านมิได้อธิบายโดยตรงตามลำดับเรื่อง เช่น คัมภีร์สมันตปาสาทิกาเท่านั้น คัมภีร์อรรถกถาวินยสมันตปาสาทิกานั้น อธิบายพระวินัยตามลำดับเรื่องที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก คืออธิบายเวรัญชกัณฑ์ ปาราชิกกัณฑ์ เป็นต้น ไปตามลำดับ จนจบปัญจวรรค แห่งคัมภีร์ปริวารเป็นที่สุด ที่ว่าพ้นจากพระบาลี หรือนอกพระบาลีนั้น คือเลือกอธิบายเฉพาะเรื่อง ซึ่งผู้รจนาประสงค์ เรื่องที่ตั้งเป็นบทมาติกานั้น มิได้เรียงตามลำดับในพระไตรปิฎก เพียงเลือกมาจากคัมภีร์พระวินัยปิฎก คัมภีร์นั้น 1 ข้อ คัมภีร์นี้ 1 ข้อ คัมภีร์โน้น 3 ข้อ ท่านอธิบายโดยยกข้อความจาก พระวินัยปิฎก

เป็นส่วนมาก จากพระสุตตันตปิฎกบ้าง และจากอรรถกถาสมันตปาสาทิกา และข้อความจากอรรถกถานี้ มีปรากฏในคัมภีร์กัณฑ์ชาตรีอรรถกถาปาติโมกข์บ้าง

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาและสาระสำคัญของคัมภีร์วินยสังคหฎฐกถา
2. เพื่อศึกษาการนำเสนอเนื้อหาคัมภีร์วินยสังคหฎฐกถา
3. เพื่อศึกษาความสำคัญและคุณค่าของคัมภีร์วินยสังคหฎฐกถาที่มีต่อพระวินัยปิฎก

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เป็นการศึกษาวิเคราะห์แก่นธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก์ พระไตรปิฎกเล่มที่ 13 โดยใช้หนังสือพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยมีขอบเขต ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์วินยสังคหฎฐกถาในประเด็นความเป็นมาและสาระสำคัญของคัมภีร์วินยสังคหฎฐกถา ศึกษาการนำเสนอเนื้อหาในคัมภีร์วินยสังคหฎฐกถา และวิเคราะห์คุณค่าและความสำคัญของคัมภีร์วินยสังคหฎฐกถาที่มีต่อพระวินัยปิฎก

2. ขอบเขตด้านเวลา การวิจัยนี้มีระยะเวลา 5 ปี งบประมาณ คือตั้งแต่เดือน พฤศจิกายน 2561 ถึง ตุลาคม 2566

3.2 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นวิจัยเชิงเอกสาร มีขั้นตอน ดังนี้

1. การศึกษาคัมภีร์วินยสังคหฎฐกถา มีขอบเขตด้านเนื้อหา ในด้านประวัติผู้แต่ง สมัยที่แต่ง โครงสร้าง เนื้อหา ลักษณะการประพันธ์
2. ศึกษาการนำเสนอเนื้อหาในคัมภีร์วินยสังคหฎฐกถา
3. วิเคราะห์คุณค่าและความสำคัญของคัมภีร์วินยสังคหฎฐกถาที่มีต่อพระวินัยปิฎก
4. นำเสนอผลการศึกษาด้วยวิธีการพรรณนา

4. สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาคัมภีร์วินยสังคหฎฐกถา ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ คือ 1) เพื่อศึกษาความเป็นมาและสาระสำคัญของคัมภีร์วินยสังคหฎฐกถา 2) เพื่อศึกษาการนำเสนอเนื้อหาคัมภีร์วินยสังคหฎฐกถา และ 3) เพื่อศึกษาคุณค่าและความสำคัญของคัมภีร์วินยสังคหฎฐกถาที่มีต่อพระวินัยปิฎก สามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

4.1 คัมภีร์วินยสังคหฎฐกถา เป็นผลงานของพระสารีบุตรเถระชาวลังกา แต่งขึ้น โดยการอาราธนาของพระเจ้าปรัคมพาหุที่ 1 แต่งขึ้นประมาณ พ.ศ.1600 เป็นคัมภีร์อรรถกถาพระวินัยปิฎก โดยเป็นอรรถกถาประเภทสังเขป ที่มีการอธิบายบทพระบาลีโดยย่อ หยิบยกประเด็นที่สำคัญจากคัมภีร์พระวินัยปิฎกและอรรถกถาพระวินัยปิฎกคือคัมภีร์สมันตปาสาทิกาเป็นส่วนมาก จากพระสูตรต้นตอปีกกบ้าง มาอธิบาย ท่านได้อธิบายแนวนั้นจนจบเรื่องที่ท่านตั้งไว้ทั้ง 34 เรื่อง โดยมีขอบเขตของเนื้อหา คือ 1) เรื่องทั่ว ๆ ไปทางพระวินัย เช่น เรื่องการนอนกลางวัน เรื่องบริขาร เรื่องการทำเภสัชและพระปริตร เรื่องการปฏิสังขณการ เรื่องวิญญูติ เรื่องการสงเคราะห์ตระกูล เรื่องปลาและเนื้อ เรื่องวัตถุนามาส 2) เรื่องเกี่ยวกับวินัยของสงฆ์ที่เป็นประเด็นเล็ก ๆ น้อย เช่น เรื่องการอธิษฐานและวิกัป เรื่องการอยู่ปราศจากจีวร เรื่องการเก็บงำสิ่งของของสงฆ์ เรื่องการถึงการแลกเปลี่ยน เรื่องการรับรูปียะ เรื่องการน้อมลาภด้วยการให้และการถือเอาด้วยวิสาสะ เรื่องการชุดแผ่นดิน เรื่องการพรากภูตคาม เรื่องการนอนร่วมกับอนุสัมบัน 1 เรื่องการลาดเครื่องนอนในวิหารของสงฆ์แล้วหลีกไป 3) เรื่องข้อปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้ปัจจัย 4 เช่น เรื่องกาลิก 4 อย่าง เรื่องกบปิยมุมิสี่ เรื่องการรับประเคนขาทนียะ เรื่องการแจกปัจจัยสี่ 4) เรื่องเกี่ยวกับสังฆกรรม เช่น เรื่องการห้ามอุโปสถและปวารณา เรื่องการบรรพชา เรื่องนิสัย เรื่องสีมา เรื่องอุโปสถและปวารณา เรื่องการเข้าพรรษา เรื่องกฐิน เรื่องการออกจากครุกาบัติ เรื่องสังฆกรรมต่าง ๆ 5) เรื่องธรรมเนียมปฏิบัติต่าง ๆ เพื่อความดีงามของสงฆ์ เช่น เรื่องวัตร 1 เรื่องครุภัณฑ์ 1 เรื่องวินิจัยการโจท เรื่องปกิณณะ เป็นการอธิบายตามแนวพระบาลีและอรรถกถา การอธิบายความในคัมภีร์วินยสังคหฎฐกถานี้ ท่านรจนารวบรวมประมวลข้อความจากพระวินัยปิฎก เล่ม 1-8 และจากอรรถกถาสมันตปาสาทิกามาเรียงร้อยไว้ คัมภีร์วินยสังคหฎฐกถามีลักษณะการแต่งเป็นแบบผสมทั้งร้อยกรองและร้อยแก้วอยู่ตลอดทั้งเล่ม

4.2 การนำเสนอเนื้อหาในคัมภีร์วินยสังคหฎฐกถา มีลักษณะที่สำคัญ คือ 1) การนำเสนอเนื้อหาด้วยการยกคำสำคัญของเรื่องมาเป็นบทตั้งแล้วอธิบายวินิจัย 2) การอธิบายคำศัพท์เฉพาะในทางพระวินัย 3) การอ้างคัมภีร์อื่น ๆ มาสนับสนุน 4) การตั้งมาติกาเป็นคำถามแล้วอธิบาย และ 5) การอ้างพระวินัยปิฎกเพื่อนำไปสู่การอธิบาย การนำเสนอเนื้อหาเช่นนี้ เป็นเพราะด้วยรูปแบบของคัมภีร์นี้ที่เป็นอรรถกถาพระวินัยปิฎกประเภทสังเขปอรรถกถา คือเป็นอรรถกถาที่อธิบายความโดยย่อ ไม่ได้อธิบายความตามลำดับบทหรือลำดับปาฐะ การนำเสนอเนื้อหาให้ความสำคัญกับประเด็นที่น่าสนใจต่าง ๆ คือชูประเด็นที่จะนำเสนอ แล้วมีการอ้างหลักฐานประกอบทั้งจากคัมภีร์พระไตรปิฎก พระวินัยปิฎก และอรรถกถาพระวินัยปิฎก ลักษณะการนำเสนอเนื้อหาเช่นนี้ กล่าวได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของคัมภีร์อรรถกถาประเภทสังเขปอรรถกถานี้ที่พบได้ทั่ว ๆ ไป

4.3 ความสำคัญและคุณค่าของคัมภีร์วินยสังคหฎฐกถาที่มีต่อพระวินัยปิฎก ประกอบด้วย 1) ด้านการอธิบายความตามแนวพระวินัยปิฎกและอรรถกถา โดยคัมภีร์นี้

ยกข้อความจากพระวินัยปิฎกมาเป็นบทตั้งแล้วอธิบายขยายความ การอธิบายความเป็นลักษณะการวินิจฉัย การเป็นแนวทางให้คัมภีร์สายพระวินัยปิฎกเล่มอื่น ๆ ในการอธิบายความ โดยคัมภีร์วินัยสังคหฺภุจฺจกถาเป็นบทตั้ง แล้วก็มีคัมภีร์ฎีกา อนุฎีกาสายพระวินัยปิฎก อธิบายขยายความในประเด็นเดียวกัน ทำให้มองเห็นความสัมพันธ์กัน 2) และความสำคัญคุณค่าในการศึกษาค้นคว้าพระวินัย คัมภีร์วินัยสังคหฺภุจฺจกถานี้ อธิบายเนื้อความในพระวินัยปิฎก โดยหยิบยกประเด็นสำคัญมาจำนวน 34 เรื่อง นำมาตั้งเป็นบทอุทเทส แล้วนำข้อความจากพระวินัยปิฎก จากอรรถกถาพระวินัยปิฎก รวมถึงคัมภีร์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องมาสนับสนุนการอธิบายเนื้อหาไม่เกินไปตามลำดับในพระบาลีวินัยปิฎก แต่ให้ความสำคัญกับการนำเสนอประเด็นที่น่าสนใจในทางพระวินัย 3) คุณค่าและความสำคัญในการรักษาพระวินัยและปฏิบัติให้ถูกต้อง คัมภีร์นี้ประมวลหลักการสำคัญที่เป็นประเด็นสำคัญในการรักษาพระวินัยและการปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสม เช่น การออกจากอาบัติหนัก ที่แก้ไขได้ (อาบัติสังฆาติเสส) ข้อปฏิบัติในการบวช การรับภิกษุ เรื่องสังฆกรรมของสงฆ์ ที่มีจุดเน้นสำคัญอยู่ที่การใช้กรรมวาจา 4) คุณค่าและความสำคัญวิธีดำเนินการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ เป็นเรื่องเกี่ยวกับวิธีการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา เป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติให้ถูกต้องเหมาะสมเพื่อความเรียบร้อยดีงาม เช่น การถือนิสิต การลงอุโบสถ การเข้าพรรษา จึงเห็นได้ว่า คัมภีร์วินัยสังคหฺภุจฺจกถานี้ เป็นคู่มือการศึกษาพระวินัย ที่ผู้แต่งได้สรุปและประมวลประเด็นสาระที่น่าสนใจนำมารวมไว้ในเล่มเดียวกัน จำนวน 34 เรื่อง เหมาะแก่การศึกษาค้นคว้า ให้ความรู้ด้านพระวินัยเป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเบ็ดเตล็ดทั่วไป เรื่องสังฆกิจและสังฆกรรม

5. อภิปรายผลการวิจัย

การอธิบายความอรรถกถา มี 2 ลักษณะคือ 1) อธิบายความตามแนวแห่งคัมภีร์เก่า ที่มิใช่พระไตรปิฎกโดยตรง เป็นการหยิบยกเอาประเด็นสำคัญบางประเด็นในพระไตรปิฎกมาอธิบายขยายความ 2) การอธิบายความตามนัยแห่งอรรถกถาโบราณ เป็นการอธิบายความพระไตรปิฎกไปตามลำดับเนื้อหาของพระไตรปิฎก เป็นการอธิบายตามลำดับบทพระบาลี สอดคล้องกับที่ ไกรวุฒิ มโนรัตน์ (ไกรวุฒิ มโนรัตน์, 2549: 91-100) ได้กล่าวถึงการอธิบายความอรรถกถาในพระไตรปิฎก โดยแบ่งตามนัยของการอธิบายความ "ไว้ในหนังสือวรรณคดีบาลี 1 สรุปความได้ว่า การอธิบายความอรรถกถาตามนัยการอธิบายความ มี 2 อย่างคือ 1) อธิบายความตามนัยแห่งคัมภีร์เก่า ที่มีใช้พระไตรปิฎกโดยตรง เรียกว่า "ปกรณ์นัย" เช่น มิลินทปัญหา เนตติปกรณ์ วิมุตติมรรค วิสุทติมรรค เป็นต้น เรียกคัมภีร์ประเภทนี้ว่า "ปกรณ์วิเสส" 2) อธิบายความตามนัยแห่งอรรถกถาโบราณ คือ มูลอรรถกถาหรือมหาอรรถกถา กุรุนทอรรถกถาและมหาปัจจจริยอรรถกถา เป็นต้น เรียกว่า "อัฐกถานัย" เช่น สมันตปาสาทิกา สุมังคลวิลาสินีและอัฐกถาสาลินี เป็นต้น เรียกว่า "อรรถกถา" หรือ "อภินวอรรถกถา"

ความสำคัญและคุณค่าของคัมภีร์วินยสังคหัตถฎกถาที่มีต่อพระวินัยปิฎก คือมีคุณค่าด้านการศึกษาพระวินัยของสงฆ์ คัมภีร์นี้ให้ความรู้ด้านพระวินัยปิฎก เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในพระวินัยอันจะไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้อง และให้คุณค่าในด้านการทรงพระวินัย มีความรู้ความเข้าใจในพระวินัย ย่อมได้รับอานิสงส์ต่าง ๆ สอดคล้องกับงานวิจัยที่พระมหาภาณุ ภาณุโก (พระมหาภาณุ ภาณุโก, 2562: 28-37) ได้วิเคราะห์ในด้านคุณค่าของคัมภีร์วินยสังคหัตถฎกถาที่ 1 ที่มีต่อการศึกษาของพระสงฆ์และอานิสงส์การปฏิบัติตามพระวินัย ในด้าน 1) คุณค่าด้านการศึกษาของสงฆ์ คัมภีร์นี้เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าเพื่อความกระจ่างเรื่องวินัยแก่ภิกษุผู้หมั่นศึกษาหลักพระธรรมวินัยให้เข้าใจอย่างถูกต้องจนสามารถนำไปปฏิบัติตาม และแนะนำสั่งสอนผู้อื่นให้ปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้อง 2) คุณค่าด้านการทรงวินัย ผู้ที่จะจัดเป็นผู้ทรงวินัยได้ต้องต้องมืองค์ประกอบ 5 ประการ คือ (1) ต้องศึกษาเล่าเรียน (2) ต้องถ่ายทอดสู่คนอื่นได้ (3) ต้องจดจ่ สารสำคัญในเรื่องนั้น ๆ ได้ (4) ต้องตัดสินใจความถูกผิดวินิจฉัยได้ (5) ต้องเชี่ยวชาญทั้ง 4 เรื่องนั้นไม่บกพร่องข้อใดข้อหนึ่ง ผู้ศึกษาวินัยจนเชี่ยวชาญเป็นพระวินัยธรรย่อมได้รับอานิสงส์ 11 ประการ ที่ผู้ศึกษาวินัยเท่านั้นจะพึงได้รับ คือ (1) กองศีลของตนได้รับการคุ้มครองเพราะไม่ต้องอาบัติ (2) เป็นที่พึงของพวกกุลบุตรผู้สงสัย (3) เป็นผู้อาจพูดชี้แจงท่ามกลางสงฆ์ (4) ย่อมข่มปรवादด้วยดีโดยสธรรม (5) เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความมั่นคงแห่งพระสัทธรรม (6) ผู้ทรงวินัยทำอุโบสถกรรมให้ถูกต้อง (7) ผู้ทรงวินัยทำปวารณากรรมให้ ถูกต้อง (8) ผู้ทรงวินัยจัดแจงสังฆกรรมทั้ง 4 ไม่ให้กำเริบ (9) ผู้ทรงวินัยมีคุณสมบัติให้กุลบุตรบรรพชาอุปสมบทได้ (10) ผู้ทรงวินัยมีคุณสมบัติให้หนีภัย และ (11) ผู้ทรงวินัยมีคุณสมบัติรับสามเณรไว้อุปฐากได้

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. องค์กรหน่วยงานภาครัฐ นำองค์ความรู้จากคัมภีร์วินยสังคหัตถฎกถาที่เกี่ยวข้องกับพระวินัยของสงฆ์ สังฆกรรมของสงฆ์ เพื่อทำความเข้าใจเรื่องของวินัยของสงฆ์ได้อย่างถูกต้อง

2. หน่วยงานทางพระพุทธศาสนา สนับสนุนส่งเสริมการศึกษาหลักพระวินัยของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา เพื่อนำมาประยุกต์กับสังคม รวมถึงองค์กรต่าง ๆ

6.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้ เป็นการศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์วินยสังคหัตถฎกถา จากการศึกษาที่ผู้วิจัยได้ศึกษา ได้พบเห็นการวินิจฉัยพระวินัยที่น่าสนใจ จึงมีประเด็นที่น่าสนใจเพิ่มเติมต่อไปคือ

1. ศึกษาเปรียบเทียบการวินิจฉัยพระวินัยการตีในคัมภีร์วินยสังคหัตถฎกถากับคัมภีร์วินยวินิจฉัยและอุตตรวินิจฉัย

2. ศึกษาวิเคราะห์การใช้ศัพท์ภาษาบาลีเพื่ออธิบายการวินิจฉัยพระวินัยในคัมภีร์วินัยสังคหฎฐกถา
3. ศึกษาวิเคราะห์การวางบทพระบาลีเพื่อการวินิจฉัยพระวินัยในคัมภีร์วินัยสังคหฎฐกถา
4. ศึกษาวิเคราะห์การวินิจฉัยพระวินัยจากคัมภีร์สารัตถทีปนี
5. ศึกษาวิเคราะห์การวินิจฉัยพระวินัยจากคัมภีร์วินยาลังการฎีกา ภาค 1-2
6. ศึกษาวิเคราะห์การวินิจฉัยพระวินัยจากคัมภีร์วิมตติวินทนี

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์วินัยสังคหฎฐกถา สามารถสังเคราะห์องค์ความรู้จากการวิจัยได้เป็น 2 ส่วนคือ

1. องค์ความรู้ด้านการอธิบายพระพุทธรูปในส่วนที่เป็นพระวินัยปิฎก โดยการอธิบายความพระวินัยปิฎก มี 2 ลักษณะคือ 1) การอธิบายความไปตามลำดับบท คือการอธิบายความไปตามจำนวนเล่ม จำนวนเรื่องในพระวินัยปิฎก อธิบายไปตามลำดับบท การอธิบายลักษณะนี้ ถือเป็นแบบฉบับของการอธิบายความ เรียกว่าเป็นการอธิบายตามลำดับบทพระบาลี 2) การอธิบายที่ไม่เป็นไปตามลำดับบท เป็นการอธิบายที่หยิบยกประเด็นที่น่าสนใจในพระวินัยปิฎก มาตั้งเป็นหัวข้อ แล้วนำหลักฐานมาสนับสนุน หลักฐานที่นำมาสนับสนุนก็มาจากพระวินัยปิฎก อรรถกถา ฎีกาพระวินัยปิฎก
2. การศึกษาพระวินัยปิฎก มีลักษณะสำคัญคือการวินิจฉัย การวินิจฉัยเป็นการวิเคราะห์ แยกแยะ พิจารณาองค์ประกอบต่าง ๆ แล้วก็มี การตัดสิน

เอกสารอ้างอิง

- ไกรวุฒิ มโนรัตน์. (2549). **วรรณคดีบาลี 1**. กรุงเทพมหานคร: จริยสุนิทวงศ์การพิมพ์.
- ป. หลงสมบุญ. (2519). **พจนานุกรมบาลีไทย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2546). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาณรงค์ เพชรบุญดี. (2539). การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทของหญิงร้ายในชาตภัฏฐกถา. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระมหาภาณุ ภาณุโก. (2562). วินยาลังการฎีกา : การแปลและการศึกษาวิเคราะห์. **วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์**, 15(1), 28-37.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2540). **วินยสงคหฎฐกถา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน.

สุภาพวรรณ ฌ บางช้าง. (2526). **ประวัติวรรณคดีบาลีในอินเดียและลังกา**. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.